

Rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2013, sp. zn. 31 Cdo 4616/2010, ECLI:CZ:NS:2013:31.CDO.4616.2010.1

Číslo: 98/2013

Právní věta:

Poté, co nastaly účinky tzv. koncentrace řízení podle ustanovení § 118b o. s. ř., účastníci (nejde-li o výjimky stanovené zákonem) nemohou uvádět jen takové rozhodné skutečnosti o věci samé, ohledně nichž mají podle hmotného práva povinnost tvrzení, a označovat jen takové důkazy, jimiž plní svou důkazní povinnost; účinky tzv. koncentrace řízení nebrání účastníkům popírat správnost tvrzení protistrany o skutečnostech významných pro rozhodnutí o věci samé nebo se vyjadřovat k důkazům označeným druhou stranou sporu.

K projevu, jímž účastník vyjadřuje svůj žalobní požadavek nebo stanovisko k němu, jímž uplatňuje své procesní námitky, jímž shrnuje své návrhy učiněné za řízení, jímž se vyjadřuje k dokazování a ke skutkové a právní stránce věci nebo jímž sděluje svůj názor, jak má být věc soudem rozhodnuta, soud vždy přihlédne, i když je účastník učinil až poté, co nastaly účinky tzv. koncentrace řízení podle ustanovení § 118b o. s. ř.

Účinky tzv. koncentrace řízení podle ustanovení § 118b o. s. ř. nenastanou, jestliže účastníci nebyli o tzv. koncentraci řízení a o jejích účincích poučeni jednak v předvolání k přípravnému jednání, k jednání nebo k dalšímu jednání, jednak před skončením přípravného jednání, jednání nebo dalšího jednání, má-li v této době nastat tzv. koncentrace řízení.

"První jednání" lze pokládat ve smyslu ustanovení § 118b odst. 1, věty druhé, o. s. ř. za "skončené" jen tehdy, byly-li při něm provedeny alespoň všechny úkony uvedené v ustanoveních § 118 odst. 1 a 2 o. s. ř.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 04.09.2013

Spisová značka: 31 Cdo 4616/2010

Číslo rozhodnutí: 98

Číslo sešitu: 10

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Jednání soudu, Poučovací povinnost soudu, Řízení před soudem

Předpisy: § 118 o. s. ř.
§ 118b o. s. ř.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobce se žalobou podanou dne 11. 12. 2009 u Okresního soudu v Domažlicích domáhal, aby do jeho výlučného vlastnictví byl „přikázán“ spoluvlastnický podíl účastníků „ve výši id. jedné poloviny na pozemkové parcele č. 34/2 v obci V. zapsané v katastru nemovitostí u Katastrálního úřadu pro Plzeňský kraj, Katastrální pracoviště D., na LV č. 257 pro obec V. a k. ú. V. u K.“ za náhradu ve výši 45 250 Kč. Žalobu zdůvodnil zejména tím, že manželství účastníků, uzavřené dne 29. 6. 1991, bylo rozvedeno pravomocným rozsudkem Okresního soudu v Domažlicích ze dne 8. 1. 2009, sp. zn. 3 C 248/2008, a že dohodou o vypořádání vzájemných majetkových vztahů, o úpravě práv a povinností po rozvodu a o výchově nezletilých dětí pro dobu po rozvodu ze dne 21. 10. 2008 účastníci vypořádali „veškeré vzájemné majetkové nároky s výjimkou spoluvlastnického podílu“ na uvedené nemovitosti. Žalobce má zájem získat spoluvlastnický podíl do svého „výlučného“ vlastnictví, neboť pozemek „bezprostředně navazuje na nemovitosti, které jsou v jeho vlastnictví“; podle posudku znalce Ing. K. L. činí „tržní cena“ celého pozemku 181 000 Kč, takže cena spoluvlastnického podílu, který je předmětem vypořádání, představuje 90 500 Kč.

Žalovaná nejprve namítala, že žalobcem navržená peněžitá náhrada je nepřiměřeně nízká a požadovala nové ocenění pozemku, posléze navrhla, aby spoluvlastnický podíl účastníků byl přikázán do jejího vlastnictví za náhradu ve výši 70 000 Kč.

Okresní soud v Domažlicích rozsudkem ze dne 22. 4. 2010 „přikázal“ předmětný spoluvlastnický podíl do „výlučného“ vlastnictví žalované a rozhodl, že žalovaná je povinna zaplatit žalobci „na vypořádání podílu“ 70 000 Kč a že žalobce je povinen zaplatit žalované na náhradě nákladů řízení 25 956,60 Kč „na účet“ advokáta JUDr. L. J. Při svém rozhodování ve věci samé soud prvního stupně přihlédl k tomu, že žalované byly pro dobu po rozvodu manželství svěřeny do výchovy nezletilé děti, a „s ohledem na zájem nezletilých“ spoluvlastnický podíl „přikázal“ do vlastnictví žalované. I když podle znaleckého posudku Ing. J. H. činí „odhadní cena“ celého pozemku 150 000 Kč, je podle soudu prvního stupně zřejmé, že žalovaná si ho „cení výše“ a že je proto „ochotna za něj zaplatit vyšší hodnotu“; v souladu s jejím vyjádřením proto soud prvního stupně stanovil náhradu ve výši 70 000 Kč.

K odvolání žalobce Krajský soud v Plzni rozsudkem ze dne 14. 7. 2010 změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že předmětný spoluvlastnický podíl „přikázal“ do „výlučného“ vlastnictví žalobce a že žalobci uložil, aby zaplatil žalované „na vypořádání podílu“ 37 500 Kč; současně rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů. Poté, co dovodil, že žaloba o vypořádání společného jmění účastníků k předmětnému spoluvlastnickému podílu byla podána ve lhůtě uvedené v ustanovení § 150 odst. 4 obč. zák. a že soud prvního stupně nenařídil (neprovedl) přípravné jednání ve smyslu ustanovení § 114c o. s. ř. (před zahájením jednání „zjistil pouze, že žalovaná s žalobním návrhem nesouhlasí“), dospěl odvolací soud k závěru, že účastníci mohli „za této situace“ v souladu s ustanovením § 118b odst. 1 o. s. ř. uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání „jen do skončení prvního jednání, popř. do uplynutí lhůty, která byla účastníkům poskytnuta k doplnění tvrzení o skutečnostech významných pro věc, k podání návrhů na provedení důkazů nebo ke splnění dalších procesních povinností“; vzhledem k tomu, že žalovaná „si lhůtu nevyžádala“, že při jednání uvedla „pouze po poučení o případné povinnosti složit zálohu na znalecký posudek, že bude zálohovat nový znalecký posudek“, a že, jak vyplývá z protokolu o jednání, žalovaná „souhlasila s přikázáním spoluvlastnického podílu předmětného pozemku do výlučného vlastnictví, ovšem za vyšší cenu než za tu, která je uvedena v žalobě“, žalovaná později nemohla – s ohledem na koncentraci řízení podle ustanovení § 118b odst. 1 o. s. ř. – tvrdit rozhodné skutečnosti a navrhopvat o nich důkazy (s výjimkami stanovenými v zákoně) a soud prvního stupně měl správně „vycházet z důkazní situace, která byla při prvním jednání k

dispozici, ze znaleckého posudku, jehož vypracování žalovaná při tomto jednání navrhla, a z výpovědi znalce Ing. J. H.“. Odvolací soud současně vzal v úvahu, že žalobce po vyhlášení rozsudku soudu prvního stupně koupil od manžela své matky druhou ideální polovinu předmětného pozemku a že žalobce je vlastníkem sousedních pozemků, a uzavřel, že příkázání předmětného spoluvlastnického podílu do „výlučného“ vlastnictví žalované neodůvodňuje „pouhá skutečnost, že děti byly svěřeny do výchovy žalované za situace, kdy manželství účastníků bylo rozvedeno podle ustanovení § 24a zák. o rod. a kdy příčiny rozvratu manželství ani jiné okolnosti rozhodné pro posouzení věci (§ 149 odst. 3 obč. zák.) zjišťovány nebyly“. Výši náhrady „na vypořádání podílu“ odvolací soud stanovil podle znaleckého posudku Ing. J. H.

Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná dovolání. Namítá, že „souhlasila s příkázáním vlastnictví k předmětné parcele pouze za předpokladu splnění určitých podmínek“ a že teprve poté, co byl zpracován znalecký posudek a co byla „seznámena s tržní hodnotou parcely“, mohla „navrhnout skutková tvrzení a rozhodnout se, zda bude souhlasit s příkázáním pozemku do vlastnictví žalobce nebo zda bude navrhopvat, aby pozemek byl příkázán do jejího vlastnictví“. Žalovaná posléze trvala na tom, aby spoluvlastnický podíl byl příkázán do jejího vlastnictví za náhradu ve výši 70 000 Kč především proto, že žalobce nenabídl žalované „adekvátní protihodnotu jejího podílu“ a že znalecký posudek Ing. J. H. „hodnotu nemovitosti ještě značně podhodnotil“; názor odvolacího soudu, podle kterého žalovaná musela takový návrh uvést již při prvním jednání, žalovaná pokládá za chybný. Žalovaná dále namítá, že účastníci nebyli před skončením prvního jednání soudem poučeni „ve smyslu odstavce 2, části druhé věty za středníkem, podle § 114c o. s. ř.“ a že se proto „omezení podle odstavců 1 a 2 § 118b nepoužije“, že žalovaná ještě nebyla při prvním jednání „právně zastoupena“ advokátem, že soud prvního stupně měl „před skončením jednání upozornit žalovanou na nutnost uvést skutková tvrzení a označit důkazy k prokázání těchto tvrzení, sám prvostupňový soud však rozhodoval v přesvědčení, že veškerá tvrzení i označené a provedené důkazy byly provedeny v souladu se zákonem“, a že žalovaná byla „poměrně zmatečně poučována o svých právech a povinnostech a rozhodně nebylo její chybou, že určité okolnosti a důkazy prokazující tyto skutečnosti uvedla až při jednání dne 22. 4. 2010“. Žalovaná dále poukazuje na to, že odvolací soud na jedné straně dovodil, že „rozhodné skutečnosti a důkazy předkládané žalovanou nelze použít“, na druhé straně však své rozhodnutí vybudoval také na „skutečnosti, že žalobce je vlastníkem i sousedících pozemků, ačkoliv to nebylo žalobcem tvrzeno a tato skutečnost nebyla ani prokazována“, a že odvolací soud stanovil náhradu „na vypořádání podílu“ nižší, než jakou navrhoval sám žalobce. Žalovaná navrhla, aby dovolací soud zrušil napadený rozsudek a aby věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

N e j v y š š í s o u d zrušil rozsudek odvolacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) projednal dovolání žalované podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů účinných do 31. 12. 2012 (dále jen „o. s. ř. 31. 12. 2012“), neboť napadený rozsudek byl vydán v době do 31. 12. 2012 (srov. Čl. II bod 7 zákona č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony). Po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (účastníkem řízení) ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř. 31. 12. 2012 a že dovolání je přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. 31. 12. 2012, přezkoumal rozsudek odvolacího soudu ve smyslu ustanovení § 242 o.s.ř.31.12.2012 bez jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř. 31. 12. 2012).

Soud prvního stupně věc projednal – jak vyplývá z obsahu spisu – při jednání nařízeném na 12. 1. 2010, k němuž byli žalobce a jeho zástupce advokát JUDr. Z. N. předvoláni pomocí vzoru o. s. ř. č. 028 a žalovaná prostřednictvím vzoru o. s. ř. č. 015, a při dalším jednání nařízeném na 22. 4. 2010, k

němuž byli účastníci a jejich zástupci advokáti JUDr. Z. N. a JUDr. L. J. předvolání pomocí vzoru o. s. ř. č. 028. Při jednání konaném dne 12. 1. 2010 soud zjišťoval ještě před jeho „zahájením“ stanovisko žalované (žalovaná mimo jiné uvedla, že „s návrhem nesouhlasí“ a že „se prodává parcela ve V. za 350 Kč za metr“) a po jeho „zahájení“ provedl výslech žalované, poučil žalovanou „o znění ustanovení § 141 o. s. ř. pro případ, že bude navrhopvat revizní posudek“, pokusil se o smírné vyřešení věci a poté, co žalovaná odmítla uzavřít žalobcem navržený smír, usnesením odročil jednání na neurčito a žalované uložil, aby „zálohovala znalecký posudek, který zpracuje Znalecký ústav K. v P., s. r. o., částkou 12 000 Kč, a to do čtrnácti dnů“. Při jednání konaném dne 22. 4. 2010 žalovaná uvedla, že požaduje, aby „celá nemovitost byla přikázána do jejího vlastnictví s tím, že žalobci vyplátí částku 70 000 Kč“, soud provedl výslech znalce Ing. J. H., který podal na základě usnesení soudu prvního stupně ze dne 5. 2. 2010 písemný znalecký posudek o ceně nemovitosti, poskytl účastníkům poučení podle ustanovení § 119a o. s. ř., provedl důkaz rozsudkem Okresního soudu v Domažlicích ze dne 14. 7. 2009 a zamítl návrh žalované „na doplnění dokazování tím, že žalovaná bude prokazovat, že v sousedství bydlí rodič žalobce a žalobce sám“, a vyzval účastníky k „závěrečným návrhům“; závěrem žalobce navrhl, aby „bylo rozhodnuto ve smyslu žaloby s tím, aby žalobce zaplatil žalované 37 500 Kč na vypořádání“, a žalovaná uvedla, že „nesouhlasí s návrhem žalující strany“, a že „je ochotna za stejný vypořádací podíl zaplatit 70 000 Kč“.

Za tohoto stavu věci bylo pro rozhodnutí sporu mimo jiné významné, zda ve věci nastala tzv. koncentrace řízení podle ustanovení § 118b odst. 1, věty druhé, o. s. ř., která by měla za následek, že účastníci mohli uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání jen do skončení prvního jednání, popřípadě do uplynutí lhůty, která by byla účastníkům poskytnuta k doplnění tvrzení o skutečnostech významných pro věc, k podání návrhů na provedení důkazů nebo ke splnění dalších procesních povinností, a že k později uvedeným skutečnostem a označeným důkazům smí soud přihlídnout jen v případech uvedených v ustanovení § 118b odst. 1, větě třetí, o. s. ř.

Právní otázkou tzv. koncentrace řízení se již Nejvyšší soud zabýval v rozsudku ze dne 13. 11. 2012, č. j. [26 Cdo 2168/2011](#)-131, v němž mimo jiné dovodil, že ve věci, v níž nebylo nařízeno a provedeno přípravné jednání podle ustanovení § 114c o. s. ř., nastává podle ustanovení § 118b odst. 1, věty druhé, o. s. ř. „koncentrace řízení skončením prvního jednání ve věci“, že „zákon nevyžaduje, aby účastníci byli o koncentraci poučeni před skončením prvního jednání (byť poučení před skončením jednání bude s ohledem na závažné následky koncentrace nepochybně pravidlem, postačuje, aby je soud o této skutečnosti poučil – v souladu s § 5 o. s. ř. – v předvolání k jednání)“, a že, poučil-li soud účastníky v předvolání k jednání, že skončením prvního jednání ve věci nastane ze zákona koncentrace řízení, účastníci „si byli (měli být) vědomi omezení, které pro ně z toho plyne“. Soudní oddělení (senát) 22 Cdo, které mělo podle rozvrhu práce Nejvyššího soudu dovolání v této věci projednat a rozhodnout o něm, dospělo při posouzení uvedené právní otázky k jinému právnímu názoru. Dovolání proti rozsudku odvolacího soudu proto přísluší projednat a rozhodnout o něm ve smyslu ustanovení § 20 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu. Velký senát dospěl k závěru, že dovolání je opodstatněné.

Právní otázku tzv. koncentrace řízení podle ustanovení § 118b o. s. ř. je třeba v projednávané věci i v současné době posoudit – s ohledem na to, že jednání (první jednání) proběhlo u soudu prvního stupně dne 12. 1. 2010 – podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů účinných do 31. 8. 2012 (dále jen o. s. ř. 31. 8. 2012)

Ve věci vypořádání společného jmění manželů, v níž byla provedena příprava jednání podle ustanovení § 114c o. s. ř. 31. 8. 2012, mohou účastníci uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání jen do skončení přípravného jednání, popřípadě do uplynutí lhůty, která by jim byla poskytnuta k doplnění tvrzení o skutečnostech významných pro věc, k podání

návrhů na provedení důkazů nebo ke splnění dalších procesních povinností podle ustanovení § 114c odst. 4 o. s. ř. 31. 8. 2012 (srov. § 118b odst. 1, větu první, o. s. ř. 31. 8. 2012). Nebyla-li provedena příprava jednání podle ustanovení § 114c o. s. ř. 31. 8. 2012, mohou účastníci uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání jen do skončení prvního jednání, popřípadě do uplynutí lhůty, která by byla účastníkům poskytnuta k doplnění tvrzení o skutečnostech významných pro věc, k podání návrhů na provedení důkazů nebo ke splnění dalších procesních povinností (srov. § 118b odst. 1, větu druhou, o. s. ř. 31. 8. 2012). Došlo-li k přistoupení dalšího účastníka podle ustanovení § 92 odst. 1 o. s. ř. 31. 8. 2012 nebo k záměně účastníka podle ustanovení § 92 odst. 2 o. s. ř. 31. 8. 2012, mohou být ve vztahu s novými účastníky uvedeny rozhodné skutečnosti o věci samé a označeny důkazy k jejich prokázání jen do skončení prvního jednání, které bylo nařízeno po přistoupení nebo záměně účastníka a které se ve věci konalo (srov. § 118b odst. 2, část věty druhé před středníkem, o. s. ř. 31. 8. 2012); ve vztahu dosavadních účastníků, kteří se nadále účastní řízení po přistoupení dalšího účastníka nebo po záměně jiného účastníka, platí i nadále tzv. koncentrace řízení, která nastala skončením přípravného jednání nebo skončením prvního jednání, popřípadě uplynutím lhůty, která byla účastníkům poskytnuta k doplnění tvrzení o skutečnostech významných pro věc, k podání návrhů na provedení důkazů nebo ke splnění dalších procesních povinností podle ustanovení § 114c odst. 4 o. s. ř. 31. 8. 2012 nebo podle ustanovení § 118b odst. 1, věty druhé, o. s. ř. 31. 8. 2012. Účinky tzv. koncentrace řízení tu – jak vyplývá (i přes poněkud „nepřesnou dikci“) z ustanovení § 118b odst. 1, věty třetí, o. s. ř. 31. 8. 2012 – spočívají v tom, že k později účastníky uvedeným skutečnostem a označeným důkazům smí soud přihlídnout (a tedy je vzít v úvahu při rozhodování o věci samé), jen jde-li o skutečnosti nebo důkazy, jimiž má být zpochybněna věrohodnost provedených důkazních prostředků, které nastaly po přípravném jednání nebo po skončení prvního jednání nebo které účastník nemohl bez své viny včas uvést, jakož i ke skutečnostem nebo důkazům, které účastníci uvedli poté, co byl některý z nich vyzván k doplnění rozhodujících skutečností podle ustanovení § 118a o. s. ř. 31. 8. 2012.

Z ustanovení § 118a odst. 1 a 2 o. s. ř. 31. 8. 2012 mimo jiné – jak uvedeno výše – vyplývá, že poté, co nastaly účinky tzv. koncentrace řízení, účastníci mohou uvádět rozhodné skutečnosti o věci samé a označovat důkazy k prokázání rozhodných skutečností o věci samé jen v případech stanovených zákonem, jinak soud k jejich tvrzením o skutečnostech významných pro rozhodnutí o věci samé a k označení důkazů k prokázání skutečností významných pro rozhodnutí o věci samé nepřihlíží (a postupuje tedy stejně, jako kdyby vůbec nebyly učiněny).

V občanském soudním řízení (v tzv. sporném řízení), pro které platí zásada dispoziční a projednací (a takovým bylo i řízení v této věci), je zásadně povinností účastníků řízení tvrdit skutečnosti významné pro rozhodnutí o věci samé a označit důkazy k prokázání svých tvrzení o skutečnostech významných pro rozhodnutí o věci samé (srov. též § 101 odst. 1 a § 120 odst. 1 o. s. ř. 31. 8. 2012). Protože ve sporném řízení stojí strany proti sobě a mají opačný zájem na výsledku řízení, povinnost tvrzení a důkazní povinnost zatěžuje každou ze sporných stran ve zcela jiném směru. Každá ze stran sporu musí v závislosti na hypotéze právní normy tvrdit skutečnosti významné pro rozhodnutí o věci samé a označit v zájmu jejich prokázání důkazy, na základě kterých bude moci soud rozhodnout v její prospěch (břemeno tvrzení a důkazní břemeno). Účastník, který netvrdil (žádné nebo všechny) skutečnosti významné pro rozhodnutí o věci samé nebo neoznačil důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení o skutečnostech významných pro rozhodnutí o věci samé, nese případné nepříznivé následky v podobě takového rozhodnutí soudu, které bude vycházet ze skutkového stavu zjištěného na základě ostatních provedených důkazů. Stejně následky stíhají i toho účastníka, který sice navrhl důkazy o pravdivosti svých tvrzení, avšak hodnocení provedených důkazů soudem vyznělo v závěr, že dokazování nepotvrdilo pravdivost skutkových tvrzení účastníka. Protože v tzv. sporném řízení dopadají povinnost tvrzení a důkazní povinnost (a jim odpovídající břemeno tvrzení a důkazní břemeno) na strany sporu odlišně, jsou povinnost tvrzení a důkazní povinnost také určující pro vymezení, vůči které ze stran sporu a o čem nastává tzv. koncentrace řízení podle ustanovení § 118b

o. s. ř. 31. 8. 2012. Poté, co nastaly účinky tzv. koncentrace řízení, tedy účastníci (nejde-li o výjimky stanovené zákonem) nemohou uvádět jen takové rozhodné skutečnosti o věci samé, ohledně nichž mají podle hmotného práva povinnost tvrzení, a označovat jen takové důkazy, jimiž plní svou důkazní povinnost; účinky tzv. koncentrace řízení proto nebrání účastníkům popírat správnost tvrzení protistrany o skutečnostech významných pro rozhodnutí o věci samé nebo se vyjadřovat k důkazům označeným druhou stranou sporu.

Od tvrzení skutečností významných pro rozhodnutí o věci samé a od označování důkazů k prokázání tvrzení o skutečnostech významných pro rozhodnutí o věci samé je třeba dále důsledně odlišovat zejména projev účastníka, jímž vyjadřuje svůj žalobní požadavek nebo stanovisko k němu, jímž uplatňuje své procesní námitky, jímž shrnuje své návrhy učiněné za řízení, jímž se vyjadřuje k dokazování a ke skutkové a právní stránce věci nebo jímž sděluje svůj názor, jak má být věc soudem rozhodnuta. Protože tu nejde ani o projevy směřující k plnění povinnosti tvrzení, ani o plnění důkazní povinnosti, soud vždy přihlíží k těmto údajům, i když je účastník učinil až poté, co nastaly účinky tzv. koncentrace řízení podle ustanovení § 118b o. s. ř. 31. 8. 2012.

Podle ustanovení § 5 o. s. ř. 31. 8. 2012 soudy poskytují účastníkům poučení o jejich procesních právech a povinnostech.

I když mají původ v hmotném právu, jsou povinnost tvrzení a důkazní povinnost (a jim odpovídající břemeno tvrzení a důkazní břemeno) procesními povinnostmi a procesní povahy jsou nepochybně také povinnosti účastníků uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání dříve, než nastanou účinky tzv. koncentrace řízení.

O poučovací povinnosti soudu se ve vztahu k tzv. koncentraci řízení výslovně hovoří pouze v ustanovení § 114c odst. 5 o. s. ř. 31. 8. 2012, podle něhož „před skončením přípravného jednání předseda senátu poučí, s výjimkou věcí uvedených v § 120 odst. 2, přítomné účastníky o tom, že ke skutečnostem uvedeným a k důkazům označeným po skončení přípravného jednání, popřípadě po uplynutí lhůty podle odstavce 4 věty druhé, může být přihlédnuto jen za podmínek uvedených v § 118b odst. 1“, a v ustanovení § 118b odst. 2, části věty druhé za středníkem, o. s. ř. 31. 8. 2012, podle kterého „o tom“, že ve vztahu s novými účastníky, došlo-li k přistoupení dalšího účastníka nebo k záměně účastníka, nastávají účinky tzv. koncentrace řízení skončením prvního jednání, které bylo nařízeno po přistoupení nebo záměně účastníka a které se ve věci konalo, „musí být účastníci poučeni v předvolání k tomuto jednání“. Z toho, že zákon „mlčí“ o poučovací povinnosti soudu ve vztahu k předpokladům, za nichž nastává tzv. koncentrace řízení, a o jejích účincích při předvolávání účastníků k přípravnému jednání nebo k prvnímu jednání nebo že tuto poučovací povinnost „nezmiňuje“ v souvislosti se skončením prvního jednání, které bylo ve věci nařízeno, popřípadě se skončením prvního jednání, které bylo nařízeno po přistoupení nebo záměně účastníka a které se ve věci konalo, ovšem nelze úspěšně dovozovat, že by soud byl povinen poskytnout účastníkům poučení jen v případech uvedených v ustanovení § 114c odst. 5 o. s. ř. 31. 8. 2012 nebo v § 118b odst. 2, části věty druhé za středníkem, o. s. ř. 31. 8. 2012. Dovolací soud je přesvědčen, že zajištění spravedlivé ochrany práv a oprávněných zájmů účastníků a uplatnění principu právní jistoty ve věcech projednávaných a rozhodovaných v občanském soudním řízení vyžadují, aby soud (též s přihlédnutím k ustanovení § 5 o. s. ř. 31. 8. 2012) při plnění své poučovací povinnosti postupoval shodně (stejně) ve všech případech, v nichž podle ustanovení § 118a odst. 1 a 2 o. s. ř. 31. 8. 2012 nastává tzv. koncentrace řízení. Nemají-li být tedy činěny zcela neodůvodněné rozdíly ve výkonu poučovací povinnosti soudu v jednotlivých případech, v nichž dochází k tzv. koncentraci řízení podle ustanovení § 118b odst. 1 a 2 o. s. ř. 31. 8. 2012, musí se poučení o tzv. koncentraci řízení a o jejích účincích vždy dostat účastníkům jak předem (v předvolání k přípravnému jednání, k jednání nebo k dalšímu jednání), neboť účastníkům je třeba dát s potřebným předstihem vědět o tom, do kdy mohou v řízení splnit svou povinnost tvrzení a důkazní povinnost, aby se i z tohoto hlediska mohli na jednání připravit, tak také při samotném úkonu (roku) soudu (při přípravném jednání, při jednání nebo při

dalším jednání), jehož skončením tzv. koncentrace řízení nastane, neboť je (v zájmu právní jistoty a dalšího „předvídatelného“ postupu řízení) nezbytné, aby účastníci vždy – i s přihlédnutím k tomu, že doba, kdy nastane koncentrace řízení nemusí být vždy snadno stanovitelná – bez pochybností věděli o tom, že řízení bude zkoncentrováno a kdy k tomu dojde, a aby tomu mohli přizpůsobit svůj další postup v řízení. Nejvyšší soud proto dospěl k závěru, že tzv. koncentrace řízení nenastává nejen – jak se uvádí v ustanovení § 118b odst. 3 o. s. ř. 31. 8. 2012 – tehdy, jestliže účastníci nebyli poučeni v případech uvedených v ustanoveních § 118b odst. 2, části věty za středníkem, a § 114c odst. 5 o. s. ř. 31. 8. 2012, ale vždy, jestliže účastníci nebyli o tzv. koncentraci řízení a o jejích účincích poučeni jednak v předvolání k přípravnému jednání, k jednání nebo k dalšímu jednání, jednak před skončením přípravného jednání, jednání nebo dalšího jednání, má-li v této době nastat tzv. koncentrace řízení.

Podle ustanovení § 118b odst. 1, věty druhé, o. s. ř. 31. 8. 2012 nastává tzv. koncentrace řízení „skončením prvního jednání“. Za „první jednání“ ve smyslu ustanovení § 118b odst. 1, věty druhé, o. s. ř. 31. 8. 2012 nelze pokládat vždy jen takové jednání, které soud nařídil jako v pořadí první k projednání věci samé, za předpokladu, že se uskutečnilo, tedy že nebylo zrušeno (odvoláno) nebo „odročeno“ na pozdější termín přede dnem, na který je soud nařídil (jak byl vyložen pojem „první jednání“ použitý v ustanovení § 153b o. s. ř. – srov. například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 1999, sp. zn. 20 Cdo 1046/99). „První jednání“ uvedené v ustanovení § 118b odst. 1, větě druhé, o. s. ř. 31. 8. 2012 totiž nemá – na rozdíl od prvního jednání zmiňovaného v ustanovení § 153b odst. 1 o. s. ř. 31. 8. 2012 – jen prvek časový, ale – s ohledem na jeho odlišný smysl a účel – také prvek obsahový.

Obsah (předmět) přípravného jednání vymezuje ustanovení § 114c odst. 3 o. s. ř. 31. 8. 2012; při tomto soudním roku „předseda senátu zejména a) v součinnosti s účastníky objasní, zda jsou splněny podmínky řízení, a případně přijme opatření k odstranění zjištěného nedostatku podmínek řízení, b) vyzve účastníky, aby do protokolu doplnili svá potřebná tvrzení o skutečnostech rozhodných pro věc a návrhy na provedení důkazů k jejich prokázání a aby splnili své další procesní povinnosti, a poskytne účastníkům potřebná poučení; § 118a zde platí obdobně, c) pokusí se o smírné vyřešení věci (§ 99), d) uloží účastníkům řízení další procesní povinnosti potřebné k dosažení účelu řízení“. Je nepochybné, že tzv. koncentrace řízení může nastat skončením přípravného jednání, popřípadě uplynutím lhůty, která byla účastníkům poskytnuta k doplnění tvrzení o skutečnostech významných pro věc, k podání návrhů na provedení důkazů nebo ke splnění dalších procesních povinností, jen jestliže byly při přípravném jednání provedeny všechny potřebné úkony, příkladmo vyjmenované v ustanovení § 114c odst. 3 o. s. ř. 31. 8. 2012, neboť jinak by přípravné jednání nenaplnilo zákonem předpokládaný účel a omezení účastníků v možnosti uvádět rozhodné skutečnosti o věci samé a označovat důkazy k jejich prokázání by bylo (zejména z pohledu dalšího průběhu řízení) neodůvodněné.

I když se v zákoně – na rozdíl od přípravného jednání – výslovně neuvádí, co předseda senátu provede při „prvním jednání“, jehož skončením nastává (má nastat) tzv. koncentrace řízení, je podle názoru dovolacího soudu nepochybné, že obsahem (předmětem) „prvního jednání“ uvedeného v ustanovení § 118b odst. 1, větě druhé, o. s. ř. 31. 8. 2012 jsou (musí být) takové úkony, které je soud povinen při jednání provést dříve, než přistoupí k dokazování (k provádění důkazů) o věci samé. Podstatné tu nemůže být jen to, že bylo skončeno (odročeno) jednání, které soud nařídil jako první k projednání věci samé a které se také uskutečnilo, jestliže při něm nebyly provedeny nebo nemohly být provedeny (soudem nebo účastníky) všechny úkony, které by účastníkům reálně umožnily včas a řádně splnit povinnost tvrzení a důkazní povinnost. Nejvyšší soud proto dospěl k závěru, že „první jednání“ lze pokládat ve smyslu ustanovení § 118b odst. 1, věty druhé, o. s. ř. 31. 8. 2012 za „skončené“ jen tehdy, byly-li při něm provedeny alespoň všechny úkony uvedené v ustanoveních § 118 odst. 1 a 2 o. s. ř. 31. 8. 2012.

V projednávané věci je z obsahu spisu zřejmé, že po skončení jednání nařízeného na 12. 1. 2010 (jednání nařízeného k projednání a rozhodnutí věci jako v pořadí prvního) žalovaná vyjádřila svůj požadavek, aby spoluvlastnický podíl účastníků na pozemku byl přikázán do jejího vlastnictví za náhradu ve výši 70 000 Kč, kterou je ochotna vyplatit žalobci. Tímto projevem žalovaná ani neuvedla rozhodné skutečnosti o věci samé, ani neoznačila důkazy k jejich prokázání, neboť šlo – jak vyplývá z obsahu a smyslu projevu žalované – o sdělení názoru žalované o tom, jak má soud ve věci samé rozhodnout; takovéto vyjádření – jak vyplývá z výše uvedeného – nepodléhá tzv. koncentraci řízení a účastník je může učinit kdykoliv za řízení, a tedy rovněž až v tzv. závěrečném návrhu (srov. § 119a odst. 2 o. s. ř. 31. 8. 2012). Vzhledem k tomu, že žalovaná po skončení jednání nařízeného na 12. 1. 2010 neuvedla „nové“ skutečnosti o věci samé a neoznačila žádné důkazy, které by soud prvního stupně provedl, nelze soudu prvního stupně důvodně vytýkat, že by při svém rozhodování v rozsudku ze dne 22. 4. 2010 porušil pravidla tzv. koncentrace řízení a že by přihlédl ke skutečnostem nebo důkazům, které žalovanou byly v rozporu se zákonem uvedeny (označeny) až po skončení „prvního jednání“. Navíc, v projednávané věci k tzv. koncentraci řízení ani nemohlo dojít, neboť při jednání, které proběhlo dne 12. 1. 2010, soud prvního stupně nerespektoval postup předepsaný ustanoveními § 118 odst. 1 a 2 o. s. ř. 31. 8. 2012 (a neprovedl většinu úkonů v nich uvedených) a před skončením tohoto jednání přítomné účastníky nepoučil o tzv. koncentraci řízení a o jejích účincích.

K jednání nařízenému na 12. 1. 2010 soud prvního stupně účastníky předvolal pomocí vzorů o. s. ř. č. 015 a 028, které ve svém textu obsahovaly poučení, že „v projednávané věci lze uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání jen do skončení tohoto jednání, v případě, že došlo k přistoupení dalšího účastníka nebo záměně účastníka, do skončení prvního jednání, které bylo nařízeno po přistoupení nebo záměně účastníka a které se ve věci konalo“, že „z důležitých důvodů Vám soud může na Vaši žádost poskytnout lhůtu k doplnění tvrzení o skutečnostech rozhodujících pro věc, k podání návrhů na provedení důkazů nebo ke splnění dalších procesních povinností“ a že „k později uvedeným skutečnostem a označeným důkazům smí soud přihlídnout, jen jde-li o skutečnosti nebo důkazy, jimiž má být zpochybněna věrohodnost provedených důkazních prostředků, které nastaly po přípravném jednání nebo které účastník nemohl bez své viny včas uvést, jakož i ke skutečnostem nebo důkazům, které účastníci uvedli poté, co byl některý z nich vyzván k doplnění rozhodujících skutečností předsedou senátu v průběhu jednání podle § 118a odst. 2 o. s. ř.“. Uvedené poučení, které se omezuje pouze na doslovné převzetí textu zákona, je – jak vyplývá z výše uvedeného – přinejmenším „poněkud“ nepřesné, neboť účastníkům neposkytovalo – zejména s přihlédnutím k procesní situaci, v níž byly vzory o. s. ř. č. 015 a 028 použity – o předpokladech, za nichž nastává tzv. koncentrace řízení, a o účincích tzv. koncentrace řízení, úplnou a zcela správnou informaci. Stejně poučení bylo navíc účastníkům poskytnuto také v předvolání k dalšímu jednání, nařízenému na den 22. 4. 2010, k němuž byli účastníci (opět) předvoláni pomocí vzoru o. s. ř. č. 028, i když jeho skončením tzv. koncentrace řízení již nemohla nastat. Nelze proto dospět k závěru, že by soud prvního stupně vůbec poskytl účastníkům jakékoliv poučení o tzv. koncentraci řízení, které by odpovídalo zákonným požadavkům.

Z uvedeného vyplývá, že rozsudek odvolacího soudu není správný. Nejvyšší soud jej proto podle ustanovení § 243b odst. 2 o. s. ř. 31. 12. 2012 vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Odlišné stanovisko JUDr. Františka Ištvánka k části odůvodnění

Rozhodnutí a s níže uvedenou výhradou i jeho právní věty mám za přínosné pro sjednocení postupu soudů v otázce tzv. koncentrace řízení a k výkladu pojmu prvního jednání soudu. Nesouhlasím však se závěrem rozhodnutí a s právní větou v něm vyjádřenou, dle nichž účinky tzv. koncentrace řízení podle ustanovení § 118b o. s. ř. nenastanou, jestliže účastníci nebyli o tzv. koncentraci řízení a o jejích účincích poučeni jednak v předvolání k přípravnému jednání, k jednání nebo k dalšímu jednání, jednak před skončením přípravného jednání, jednání nebo dalšího jednání, má-li v této době nastat tzv. koncentrace řízení. S odstupem čtyř let od účinnosti aplikovaného ustanovení tu je judikaturou

Nejvyššího soudu dovozována potřeba dvojí realizace poučovací povinnosti soudu, která není v zákoně výslovně vyjádřena. Postačovalo-li jedno poučení v předvolání k prvnímu jednání ve věci v době, kdy tak občanský soudní řád stanovil výslovně (v § 118b odst. 2 o. s. ř., ve znění účinném do 30. 6. 2009), pak takový postup musí být dostatečný i pro dobu od 1. 7. 2009, kdy občanský soudní řád výslovně ustanovení o způsobu tohoto poučení neobsahuje vůbec. Mám za to, že se účastníkům dostane řádného a dostatečného poučení o koncentraci řízení ve smyslu ustanovení § 118b odst. 1, věty druhé, o. s. ř., jestliže je soud poučí o tom, že mohou uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání jen do skončení prvního jednání, popřípadě do uplynutí lhůty, která byla účastníkům poskytnuta k doplnění tvrzení o skutečnostech významných pro věc, k podání návrhů na provedení důkazů nebo ke splnění dalších procesních povinností, jakož i o tom, kdy smí soud přihlédnout k později uvedeným skutečnostem a označeným důkazům, v předvolání k prvnímu jednání. Tzv. koncentrace řízení je dle mého názoru zákonem nastavena objektivně, byli-li o ní účastníci poučeni v předvolání k jednání, které bylo obsahově skutečně prvním jednáním. Z toho důvodu nemohu souhlasit ani s tou částí odůvodnění rozhodnutí, dle níž nebyli účastníci řádně poučeni v předvolání pomocí vzorů o. s. ř. č. 015 a 028.